

**СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ
„СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ”**

ИСТОРИЧЕСКИ ФАКУЛТЕТ

Катедра „История на Византия и балканските народи“

Автореферат

на дисертационен труд за присъждане на образователна и научна
степен „доктор“

**Роля и дейност на драгоманите. Австрийският клон на
фамилията Теста през втората половина на XVIII в. -
първата половина на XIX в.**

Изготвил:

Доника Цановска-Шнеевайс

Научен ръководител:

доц. д-р Мария Баръмова

София 2024

Дисертацията е обсъдена и предложена за защита на 30 януари 2024 от катедра „История на Византия и балканските народи“ към Историческия факултет на Софийски университет „Св. Климент Охридски“.

Текстът се състои от увод, четири глави, заключение, приложения и библиография в общ обем от 215 страници.

I. Обща характеристика на дисертационния труд

Темите, свързани със специфичната прослойка на драгоманите, които оказват голямо влияние върху дипломацията и международните отношения между Европа и Османската империя, набират популярност в последните години. Това се дължи на разнородния характер на изпълняваните от тях дейности, който поражда все по-големия интерес към тях от няколко научни направления. В това число, освен историята, попадат и науките, изучаващи дипломацията и международните отношения, политологията, правото, както и филологията. Всяка от тях дава информация за драгоманите и спомага за изграждането на цялостния облик на професията и личностите, които я заемат.

Настоящият дисертационен труд намира своето място сред останалите научни разработки. Въпреки разнообразната научна литература, която изследва драгоманската институция, липсва цялостен труд, който да обхване всички аспекти на професията.¹ Дисертационният труд се спира върху драгоманската институция и изследва комплексния характер на нейните специфични особености. Акцентът е поставен върху драгоманската фамилия Теста и по-специално върху нейния австрийски клон, чиито представители заемат едни от най-високите драгомански постове в империята за повече от век и служат като мост между австрийци и османци.

Направен е опит за извеждане на цялостна характеристика на длъжността и спецификата на драгоманската институция. Също така и за реконструкция на дейността и важното място, което заемат представителите на австрийския клон на фамилията Теста в периода през втората половина на XVIII в. - първата половина на XIX в. на база на архивните документи за изследваните личности, намиращи се в Държавния архив във Виена. Те разкриват значима информация не само за професионалната дейност на

¹ Вж: Rothman, E. Natalie. *Brokering Empire: Trans-Imperial Subjects between Venice and Istanbul*, Ithaca. Cornell University Press, 2011; Rothman, E. Natalie. *The Dragoman Renaissance: Diplomatic Interpreters and the Routes of Orientalism*. Cornell University Press, 2021; Krstic, Tijana. "Of translation and Empire Sixteenth-century Ottoman imperial interpreters as Renaissance go-betweens". In: *The Ottoman World*, Routledge, 2012, pp. 132-142; Баръмова, Мария. *Транслация на могъщество. Договаряне на мира между Хабсбургите и Високата порта 1547–1747 година*. Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, София, 2019; *Списание на Ранна модерна история*, издавано от Брил, отделя цял брой за изследване на темата. Той е озаглавен „Cross-Confessional Diplomacy and Diplomatic Intermediaries in the Early Modern Mediterranean“ <https://brill.com/view/journals/jemh/19/2-3/jemh.19.issue-2-3.xml?language=en>

драгоманите на служба към Австрийската империя в периода, но и за влиянието ѝ над личния живот на тези служители.

Обектът на изследване в дисертационния труд е разделен на две нива, като двата поставени въпроса са заложили още в заглавието. На първо място се изследва въпросът за ролята и дейността на драгоманите като особен вид поданици на султана. Прослойката е поставена в контекста на развитие на Османската империя и на отношенията ѝ със Запада. На второ място е австрийският клон на фамилията Теста и важното място, което те заемат като свързващ мост и посредници между султана и императора. Като една от големите и стабилни драгомански фамилии, те носят своите характерни особености.

Предмет на изследване на дисертацията е драгоманската институция – нейното развитие, особености и формирането на видни драгомански фамилии и родове като Теста. Главният акцент е поставен върху австрийския клон на фамилията Теста, чрез който се дава пример за важното място, което драгоманите заемат в международните отношения като връзка между Изтока и Запада. Обърнато е внимание на обвързването на Теста с посочената професия, както и създаването на австрийския клон от Бартоломеус I Теста (1723–1809) през втората половина на XVIII в. Най-задълбочено е изследвана професионалната дейност на основоположника на клона и 4-ма представители на следващите две поколения драгомани, служещи на Австрийската империя.

Основната причина при избора на тема е свързана с липсата на изследване, което да проследи историята на фамилията Теста от нейното обвързване с драгоманската дейност и последвалото ѝ разделяне на няколко клона, най-видните от които са австрийският и холандският. В последните години се появиха изследвания, свързани с холандския клон на рода, извършени с помощта на наследниците на фамилията, които отварят семейните си архиви за заинтересованите изследователи. За съжаление австрийският остава извън научния интерес.²

² Вж: Dallegio d'Alessio Eugène. Une inscription inédite d'Arab-Djami. In: *Échos d'Orient*, tome 28, n°156, 1929. pp. 407-413; Dallegio d'Alessio Eugène. LE PIETRE SEPOLCRALI DI ARAB GIAMI (Antica Chiesa di S. Paolo a Galata), Genova, 1940; Dallegio d'Alessio Eugène. Traité entre les Génois de Galata et Mehmet II (1er juin 1453). In: *Échos d'Orient*, tome 39, n°197-198, 1940, pp. 161-175; Dallegio d'Alessio Eugène. Les origines dominicaines du couvent des Saints-Pierre-et-Paul à Galata : un texte décisif. In: *Échos d'Orient*, tome 29, n°160, 1930. pp. 459-474.

² Вж: De Groot, Alexander H. "The Dragomans in the Embassies at Istanbul, 1785-1834". In: eds. van

Основната цел, която си поставя научният труд е свързана с доказване на важното място, което фамилията Теста и нейните представители заемат в дипломатическите отношения на Австрийската империя. Основаният от Бартоломеус I клон на семейството затвърждава своето място и разширява влиянието си посредством блестящата и лоялна служба на следващите две поколения драгомани. Те постигат успехи благодарение на своите завидни знания и умения, натрупани през годините. Много важна роля за тяхното издигане изиграват мрежите на влияние и контакти, които драгоманиите изграждат. Изследваните членове на Теста издигат този процес на друго ниво, насочвайки се към сродяване с австрийски благороднически семейства, с което да гарантират запазване на мястото им в империята.

Във връзка с поставената цел изследването си поставя следните **задачи**:

- Да се разгледа драгоманската институция в Османската империя, вземайки под внимание всички особености на нейното възникване, статут, законова уредба, професионално разделение и последвало развитие.
- Да се проследи произхода на фамилията Теста, тяхното установяване в Константинопол, както и последвалото им обвързване с драгоманската дейност и факторите оказващи влияние за вземането на това решение

Gelder, Geert and de Moor, Ed Eastward Bound: Dutch Ventures and Adventures in the Middle East, , Amsterdam: Rodopi, 1994, pp. 130-158; De Groot, Alexander H. "9. Dragomans' Careers: The Change of Status in Some Families Connected with the British and Dutch Embassies at Istanbul, 1785–1829". In: Studies in Anglo-Dutch Relations in the Levant from the Seventeenth to the Early Nineteenth Century, eds. Hamilton, Alastair, De Groot, Alexander H., Boogert, Maurits H. van den, Brill, 2000, pp. 223-247; De Groot, Alexander H. The Netherlands and Turkey. 1st ed, Gorgias Press, 2010; Testa, G, Tütüncü, M. Van de Bosphorus naar de Zuiderzee Reisverslag van Constantinopel naar Wijhe in 1793, SOTA, 2022; Kroll, H., Tütüncü, M. Tussen Constantinopel en Holland: Het Dragomannen- en Diplomatengelacht Testa, SOTA, 2021; Основната информация за австрийския клон в публикувани източници може да бъде намерена в старопечатни издания на биографични лексикони на австрийските багороднически фамилии: Kneschke, E.H., Die Wappen der deutschen freiherrlichen und adeligen Familien in genauer, vollständiger und allgemein verständlicher Beschreibung: mit geschichtlichen und urkundlichen Nachweisen, Weigel, 1885, s. 411.; von Müehlfeld, J.G.M, Österreichisches Adels-Lexikon des achtzehnten u. neunzehnten Jahrhunderts enthaltend alle von 1701 bis 1820 von den Souveranen Österreichs ... in die verschiedenen Grade, des deutsch-erbländischen oder Reichs-Adels, erhobenen Personen, Morschner, 1822, s. 89, 148.; von Wurzbach, C., Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich, Band 44, Verlag der Universitäts-Buchdruckerei von L. C. Zamarski, 1882, ss. 38-39.; Kneschke, E.H., Neues allgemeines Deutsches Adels-Lexicon, Band 9, Leipzig, 1870, ss. 167-168.

- Да се изведе създаването на австрийския клон на Теста от Бартоломеус I, който служи дълги години на Хабсбургската монархия и засвидетелства многократно своята вяроност и в знак на признателност получава наследствена благородническа титла от владетеля.
- Да се изследва професионалната дейност на следващите две поколения драгомани от рода Теста на австрийска служба.
- Да се анализират архивните документи, свързани с дейността им в посолства и консулства, за да се докаже важното място, което те заемат като свързващо звено както между султана и императора, така и с други европейски владетели в продължение на век.
- Да се проследят широките мрежи на влияние, които Теста успяват да изградят и в които влизат както видни драгомански фамилии, така и такива от австрийското благородничество.

Методите, използвани в дисертационния труд, са исторически метод, анализ на архивни документи, хронологичен анализ, синтез, сравнение и обобщение. При изследването на драгоманската институция е приложен тематико-хронологичният анализ, докато при изследването на произхода на фамилията Теста е проследено паралелно развитието на Теста и на генуезката колония в Константинопол. Направен е опит за придържане към хронологическа последователност при разглеждане и анализиране на дейността и ролята на видните представители на рода.

Географският обхват на труда включва територията на османската столица – Константинопол, имперската столица Виена, както и важни европейски центрове, в които представителите на фамилията изпълняват своята дейност. **Времевият диапазон**, който обхваща изследването, е свързан с дейността и кариерното развитие на членовете на австрийския клон на Теста в периода между втората половина на XVIII в. и първата половина на XIX в. Началото на изследвания период е свързано със създаването на клона. Проследени са професионалното развитие и дейността на видните представители на следващите две поколения на рода. Те успяват не само да затвърдят важното място на фамилията в империята, но и да задълбочат връзките и контактите си там и да ги развият.

В процеса на изготвяне на настоящия дисертационен труд са използвани разнообразни материали, които могат да се разделят на три основни групи - архивни документи, старопечатни издания, както и значителен обем вторична литература. Първата група е от особено значение при реконструирането на дейността на представителите на австрийския клон на фамилията Теста и е от особена важност за труда.

Драгоманската институция и нейните особености, изследвани в първата глава, заемат своето място в научната литература. В последните години се забелязва увеличаване на интереса към темата от различни научни направления. Публикуваните до сега изследвания по разглежданата тема обръщат внимание и поставят акцент само върху даден аспект от работата или законовия статут на драгомани в османския двор или в западноевропейските дипломатически представителства, концентрирайки се върху ролята им на дипломати и културни дейци. Най-общо могат да бъдат изведени три основни тематични направления при изследването на драгомани – като част от османската административна и законодателна система, като мост между Изтока и Запада, на който се крепят дипломатическите отношения, както и на културни дейци, осъществяващи двустранния обмен на литература.³ Липсва цялостен труд, който да изследва и събере на едно място разнородната информация за многоспектърния характер на техния статут и пълния набор от дейности, които изпълняват.

По-обстойно изследване за същността, ролята и дейността на драгомани прави Бърнард Люис – британски историк. В своя научен труд със заглавие „From Babel to Dragomans Interpreting the Middle East“⁴ той допринася за изследването на същността на драгомани и тяхната институция. Изследването разкрива информация за рекрута, статута и видовете драгомани в империята на султана. Историкът изследва също социалните групи, от които произхождат преводачите и в какви случаи техните услуги са необходими. Изведени са двата основни вида драгомани в Османската империя – тези, работещи за Високата порта, както и тези на служба към чуждестранни представителства. Люис изгражда профила и длъжностната характеристика на прослойката, обръщайки внимание

³ Цановска, Доника. „Проблемът за драгомани като умели преводачи и дипломатически актьори с голямо влияние – историографски преглед“. в: Анамнеза, 2020, кн. 3, с. 1-18. <http://anamnesis.info/node/1684>

⁴ Lewis Bernard, From Babel to Dragomans Interpreting the Middle East, Oxford University Press, 2004.

на специфичните ѝ особености. Проследени са хронологически основните етапи в развитието и трансформацията на драгоманската институция до закриването ѝ.

Натали Ротман също отделя внимание на драгоманите и по-специално на статута им като личности, които пребивават едновременно в света на Изтока и Запада. Тя ги определя като транс-имперски поданици, „социални актьори, които успяват да разпрострат влиянието си и да посредничат – в опит да подпомогнат, за формирането на политически, религиозни и лингвистични връзки между империята и различните държави.“⁵ Това виждане за драгоманите дава един по-мощен поглед и разкрива нови аспекти от дейността им. Като минус може да бъде отбелязано, че тя поставя акцент главно върху венецианските драгомани.⁶ Емрах Сафа Гюркан⁷ също подкрепя твърдението за статута на драгоманите като личности, намиращи се между два свята, които се проявяват като посредници, които превеждат европейските дипломати през лабиринта на османския протокол и церемониал.

Темата за правния статут на драгоманите в Османската империя, който е от особено значение за разбиране на важното място, което те заемат, е разгледана от нидерландец Мауриц Хубреخت ван ден Богерт в неговата книга *The Capitulations and The Ottoman Legal System: Qadis, Consuls and Beraths in the 18th Century*.⁸ Той изследва задълбочено статута на драгоманите, свързан с притежаваните от тях берати (патент за изпълнение на длъжност), които се издават директно от султана.⁹ По друг начин стои въпросът с драгоманите на служба към европейски посолства и консулства, които освен притежатели на берати,

⁵ Rothman, E. Natalie. "Interpreting Dragomans: Boundaries and Crossings in the Early Modern Mediterranean". In: *Comparative Studies in Society and History* 51 (4), 2009, p. 773.

⁶ За повече информация вж: Rothman, E. Natalie. *The Dragoman Renaissance*. 2021; Rothman, E. Natalie. "Interpreting Dragomans: Boundaries and Crossings in the Early Modern Mediterranean". In: *Comparative Studies in Society and History* 51 (4), 2009, pp. 771–800; Rothman, E. Natalie. "Conversion and Convergence in the Venetian-Ottoman Borderlands". In: *Journal of Medieval and Early Modern Studies* 41 (3), 2011, pp. 601–633; Rothman, E. Natalie. "Dragomans and 'Turkish Literature'". In: *The Making of a Field of Inquiry, Oriente Moderno* 93 (2), 2013, pp. 390–421.

⁷ Gürkan, Emrah Safa. "Bir Diplomasi Merkezi Olarak Yeni Çağ İstanbul'u" In: *Antik Çağ'dan 21. Yüzyıla Büyükistanbul Tarihi: Siyaset ve Yönetim I*, eds. Feridun M. Emecen and Coşkun Yılmaz (İstanbul:İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 2015), pp. 372-399.

⁸ Boogert, Maurits H. van den. *The Capitulations and the Ottoman Legal System*, Leiden: Brill, 2020.

⁹ Терминът берат означава документ, с който се получава възложения на заповеди и задачи, давани от султана на личности, назначени на различни обществени и публични позиции в Османската империя (*Encyclopedia of the Ottoman Empire*, Infobase publishing, 2008, p. 376.)

попадат и под протекцията на привилегиите, които съответната чужда страна получава законово от султана по силата на т. нар. капитулации.¹⁰

Драгоманите попадат и в изследвания свързани с преноса на култура и информация между Изтока и Запада. Тази тема е обект на интерес от страна на Тияна Кръстич, която има значителен принос при изследването на културната дейност на разглежданата прослойка.¹¹ Влиянието на драгоманите над симетрията на превода и неговите изкривявания в процеса на установяване на дипломатически отношения са обект на изследване от Мария Баръмова.¹²

Историографията, която разглежда драгоманската институция и нейните представители, има подчертано разнороден характер. Под светлините попадат само отделни аспекти от дейността и същността на драгоманите, които не могат да дадат пълна картина за прослойката и нейното място в международните отношения. Със засиления интерес към тези личности в научните среди през последните години и навлизането на нови идеи и виждания за дипломатията в Европа през Ранното ново време, се отварят възможности за изграждането на пълен образ на драгоманите.

Централно място в настоящата дисертация заема фамилията Геста и по-специално нейния австрийски клон. В процеса на изследване на произхода и развитието на рода установих, че информацията за тях е ограничена и се намира главно в старопечатни издания, както и в такива, изследващи историята на генуезката колония в квартал Галата в Константинопол.¹³ Отделните драгомански родове, тяхната професионална дейност и

¹⁰ Капитулациите представляват мирни споразумения между някои от Европейските държави, чрез които се предоставят изключителни законови и търговски протекции и права на гражданите им. Първата капитулация, която Османската империя издава е от 1535г. с Франция (Angell James B., *The Turkish Capitulations*, *The American Historical Review* Vol. 6, No. 2 (Jan., 1901), p. 254)

¹¹ Krstic, Tijana. *Of translation and Empire. The Ottoman World*, Routledge, 2012; Krstic, Tijana. "Illuminated by the Light of Islam and the Glory of the Ottoman Sultanate: Self-Narratives of Conversion to Islam in the Age of Confessionalization". In: *Comparative Studies in Society and History*, Vol. 51, No. 1 (Jan., 2009), p. 35–63.

¹² Баръмова, Мария. *Транслация на могъщество*. София, 2019.

¹³ Вж: Mitler, Louis. "The Genoese in Galata: 1453-1682." In: *International Journal of Middle East Studies*, vol. 10, no. 1, 1979, pp. 71–91; Buchon, J. A. C. *Recherches et matériaux pour servir à une histoire de la domination française aux XIIIe, XIVe et XVe siècles dans les provinces démembrées de l'Empire Grec à la suite de la quatrième croisade*, Paris, 1840, pp. 462-472; Mercan, F. Ö. "From the Genoese to the Perots: The Genoese Community in Byzantine/Ottoman Constantinople (14th–15th C.)". *Tarih İncelemeleri Dergisi* 36, 2021, pp. 591-61; Zacour, N. P. *A history of the Crusades: Volume VI: The impact of the Crusades on Europe*, Madison, Wisconsin: University of Wisconsin Press, 1989; Belgrano, L. T. *Documenti riguardanti la colonia Genovese di Pera* ("Prima serie di documenti riguardanti la colonia Genovese di Pera", pp. 99-417, "Seconda serie di documenti riguardanti la colonia di Pera",

развитие са обект на изследване от страна на изследователи като Йожен Далеглио д'Алесио (известен още като Евгениос Далезиос), който се занимава задълбочено с развитието на генуезката общност в Константинопол и дава важна информация за много от членовете ѝ, включително и изследваната тук фамилия Теста¹⁴. Данни за рода има и в трудовете на Александър де Гроот.¹⁵ Основно място в неговите изследвания заемат генеалогическите и социалните връзки, които тези личности създават и поддържат помежду си.

Информацията за австрийския клон на Теста, поместена в печатни издания в изследвания период, се намира основно в биографични лексикони, в които са записани благородническите фамилии в империята. Голяма част от информацията за най-видните членове на фамилията се съдържа в томове 9, 37, 40 и 44 на биографичния лексикон на Австрийската империя (*Biographische Lexikon des Kaiserthums Oesterreich*), дело на Констант фон Вурцбах-Таненберг (1818–1893), както и в томове 13 и 14 на Австрийският биографичен лексикон 1815–1950 (*Österreichische Biographische Lexikon 1815–1950*). Информация за членове на фамилията, изпълняващи драгоманска дейност в имперската армия се намира във военните сборници на империята (*Militär-Schematismus des österreichischen Kaiserthums*)

Изследването на видните представители на австрийския клон на фамилията Теста в периода от втората половина на XVIII в. и първата половина на XIX в. и реконструирането на тяхната дейност в периода е осъществено на база на първични документи, намиращи се в Австрийските държавни архиви във Виена. Информацията за тях в разглеждания период

pp. 932-1003), *Atti della Società Ligure di Storia Patria* (Vol. XIII, 1877-1884), Genoa, 1877; Belin, A. *Histoire de L'église Latine de Constantinople*. Challamel, 1872; Buchon, J. A. C. *Recherches et matériaux pour servir à une histoire de la domination française aux XIIIe, XIVe et XVe siècles dans les provinces démembrées de l'Empire Grec à la suite de la quatrième croisade*, Paris, 1840, pp. 462-472.

¹⁴ Вж: Dallegio d'Alessio Eugène. Une inscription inédite d'Arab-Djami. In: *Échos d'Orient*, tome 28, n°156, 1929. pp. 407-413; Dallegio d'Alessio Eugène. LE PIETRE SEPOLCRALI DI ARAB GIAMI (Antica Chiesa di S. Paolo a Galata), Genova, 1940; Dallegio d'Alessio Eugène. Traité entre les Génois de Galata et Mehmet II (1er juin 1453). In: *Échos d'Orient*, tome 39, n°197-198, 1940, pp. 161-175; Dallegio d'Alessio Eugène. Les origines dominicaines du couvent des Saints-Pierre-et-Paul à Galata : un texte décisif. In: *Échos d'Orient*, tome 29, n°160, 1930. pp. 459-474.

¹⁵ Вж: De Groot, Alexander H. "The Dragomans in the Embassies at Istanbul, 1785-1834". In: eds. van Gelder, Geert and de Moor, Ed *Eastward Bound: Dutch Ventures and Adventures in the Middle East*, , Amsterdam: Rodopi, 1994, pp. 130-158; De Groot, Alexander H. "9. Dragomans' Careers: The Change of Status in Some Families Connected with the British and Dutch Embassies at Istanbul, 1785–1829". In: *Studies in Anglo-Dutch Relations in the Levant from the Seventeenth to the Early Nineteenth Century*, eds. Hamilton, Alastair, De Groot, Alexander H., Boogert, Maurits H. van den, Brill, 2000, pp. 223-247; De Groot, Alexander H. *The Netherlands and Turkey*. 1st ed, Gorgias Press, 2010.

се съдържа основно в отделите Дом, съд и съдебни архиви (Haus-, Hof- und Staatsarchiv) – Министерство на външните работи, Държавна канцелария 1500–1860, Ръкописни колекции и Общ административен архив (Allgemeines Verwaltungsarchiv). Изследваните от мен архивни единици разкриват данни не само за професионалния живот на Теста, но и такива, засягащи личния, които показват живота на драгоманите в друга светлина. Те също така разкриват данни за устройството на висшата австрийска администрация и по-специално структурите, занимаващи се с външните работи. Долавя се отношението между висшите магистрати и драгоманите от ранга на Теста. Голяма част от изследваните и анализирани архивни документи се използват за първи път в настоящия дисертационен труд.

В процес на работа с документите възникна проблем, свързан с лошото състояние, в което някои от тях се намират и невъзможността за пълноценното им използване. Интересен е фактът, че в по-голямата си част материалите са написани на немски език, но има и голям процент такива на италиански (родния език на Теста), латински и френски. Това от своя страна доказва нагледно високата лингвистична подготовка на драгоманите от рода.

II. Структура и основно съдържание на дисертационния труд

Дисертационният труд се състои от увод, четири глави, заключение, приложения и библиография в общ обем от 215 страници.

В **уводната част** на дисертационния текст е представен предмета, хронологическите рамки, главните цели, задачите, методите и приложената методология. Също така са включени и използваните архивни документи, върху които стъпва дисертацията, както и историографски обзор на литературата. Обърнато е внимание на някои от историографските проблеми, свързани с темата.

Първата глава на дисертацията – „Драгоманската институция – възникване, статут и особености“ има осем подглави. Те разглеждат основните характеристики на европейското и османското международно право, произхода на драгоманската институция, както и задълбочен анализ на нейното място в Османската империя и характерни особености. Представянето на драгоманите с всички специфики, свързани с тяхната същност и дейност е основополагащо за по-ясното разбиране от една страна на значението

им в сферата на международните отношения, а от друга защо представителите на фамилията Теста заемат толкова важно място в Австрийската империя.

Първата подглава представя установяването, развитието и основните характеристики на европейското и османското международно право. Открито е коренно различното виждане, което османците имат върху дипломацията. То до голяма степен е основано на религиозна основа, засягаща ислямската правна система и принципите на отношение с немюсюлманите. Проследено е и развитието на дипломатическите отношения на османци и европейци, както и трудностите, които те срещат при установяването на този продължителен процес. Втората подглава изследва произхода и корените на названието „драгоман“ още от първите известни данни, както и разпространението му в Европа. Следващата част изследва възникването и развитието на длъжността на драгомана, достигайки до най-ранните сведения, които са свързани с византийския император Ираклий (610– 641 г.).¹⁶ Акцентът е поставен върху възприемането на тази значима длъжност в Османската империя и нейното влияние. Разгледани са данни за първото използване на драгомани от султаните, както и последвалото развитие на сферите на дейност, които прослойката обслужва през следващите десетилетия. Те от своя страна налагат нуждата от законово уреждане на техния статут. Четвъртата подглава изследва произхода и социалния статут на личностите, които се обвързват с тази дейност, стъпвайки върху проучванията на Бърнард Люис и Натали Ротман. В тях попадат робите, бежанците, ренегатите, военнопленниците, евреи, търговци и моряци.¹⁷ Като отделна група тук се открояват левантийците, чийто представители са изследвания в труда членове на рода Теста.¹⁸ От тук може да се направи важното заключение, че всички посочени групи изповядват религия, различна от исляма, което е и една от най-характерните особености на драгоманите. В следващата подглава са разгледани основната дейност на драгоманите и видовете, които се

¹⁶ Islam Ansiklopedisi: Islam Ālemi Tarih, Coğrafya, Etnografya Ve Biografya Lugati. Istanbul: Milli Eğitim Basımevi, 12/1. Cilt, 1978, p. 176.

¹⁷ За повече информация вж: Lewis, Bernard. *From Babel to Dragomans Interpreting the Middle East*. Oxford University Press, 2004, p. 19; Rothman, E. Natalie. *The Dragoman Renaissance: Diplomatic Interpreters and the Routes of Orientalism*. Cornell University Press, 2021.

¹⁸ Вж: Mitler, Louis. "The Genoese in Galata: 1453-1682." *International Journal of Middle East Studies*, vol. 10, no. 1, 1979, pp. 71–91; Mercan, F. Ö. "From the Genoese to the Perots: The Genoese Community in Byzantine/Ottoman Constantinople (14th–15th C.)." *Tarih İncelemeleri Dergisi* 36 (2021): 591-619; Mansel, Philip. *Constantinople : City of the world's desire 1453-1924*, John Murray, London, 1995; De Groot Alexander, *Dragomans in Istanbul, 1785-1834, Eastward Bound: Dutch Ventures and Adventures in the Middle East*, Rodopi, 1994.

обособяват в Османската империя в резултат от законовото уреждане на статута им през XVI в. Първото ниво, на което драгоманите се оказват необходими е при установяване на връзка между подвластното население и централната власт. С постепенното навлизане на *ad hoc* мисии от извънреден характер започват да се установяват практики за изграждане на постоянна структура и професионално разделение на служителите. По този начин преводачите в империята се обособяват в две групи: драгоманите, на служба към султанския имперски диван¹⁹ (Dîvân-ı Hümâyûn tercümanları), а към втората спадат тези, които служат на чуждестранните представителства и консулства. Всяка от двете групи се характеризира със специфични особености, които са разгледани в тази част на главата. Акцентът е поставен върху драгоманите на служба към Високата порта и тяхната дейност, тъй като особеностите на другата група са разкрити чрез изследване на австрийския клон на фамилията Геста и тяхната служба в следващите глави. Рекрутът и обучението на драгоманите заемат своето място в следващата подглава. Разгледани са основните начини за рекрут на служители, както и промените, които настъпват в този процес с развитието на империята и на дипломатическите ѝ отношения. Със задълбочаването им и увеличаването на необходимостта на доверени драгомани, европейските страни предприемат действия по създаването на институции за обучение на свои поданици за заемане на тази длъжност, водени от идеята за значението на лоялността им. В предпоследната глава е отделено внимание на законовия статут на драгоманите в империята. Той е от основно значение за разбирането на самата институция и мястото, което заема. Те попадат в групата на т.нар. бератлии (*berathli*), което от своя страна означава, че те са притежатели на патент за изпълнение на поетата длъжност. От своя страна драгоманите на служба към чуждестранни представителства попадат под протекцията на привилегиите, които съответната чужда страна получава законово от султана по силата на т. нар. капитулации²⁰, което ги поставя в ситуацията на привилегирани служители. Отделено е внимание и на порочната практика

¹⁹ Диванът е висш законодателен орган, заседателен съвет или съд в Османската империя, както и в други страни от Близкия изток, според определението дадено от официалният речник на Oxford. За повече информация виж: (<https://en.oxforddictionaries.com/definition/divan>) (15.3.2022г.)

²⁰ Капитулациите представляват мирни споразумения между някои от Европейските държави, чрез които се предоставят изключителни законови и търговски протекции и права на гражданите им. Първата капитулация, която Османската империя издава е от 1535г. с Франция (Angell James B., The Turkish Capitulations, The American Historical Review Vol. 6, No. 2 (Jan., 1901), p. 254)

за продажба на берати, която се установява от XVIII в. и нейното влияние.²¹ С течение на времето и увеличаването на влиянието, което драгоманиите имат, те започват да го използват за свои цели. Не са редки случаите, в които тези служители предават доверието на работодателите си и използват деликатна дипломатическа информация за лични цели. Това довежда до дискредитиране на институцията, създаване на негативно мнение за тях сред обществеността, което до определена степен довежда и до залазване им в империята. Този въпрос е разгледан в последната подглава, която изследва причините, които довеждат до постепенното отпадане на дейността на драгоманиите, което става факт около средата на XIX в.

Основните **изводи**, които могат да се направят от тази глава са:

- Съществуват големи контрасти между европейското и османското международно право, които налагат използването на драгомани за установяване на добри дипломатически отношения.
- Драгоманиите имат своите дълбоки корени, които могат да се проследят векове преди нейното използване и последвало развитие в рамките на Османската империя.
- Драгоманиите заемат своето важно място в османската административна система. Това се дължи на значимата дейност, която тези служители изпълняват най-вече като свързващо звено между Изтока и Запада.
- В продължение на векове именно драгоманиите са личностите, на които се разчита за установяване и поддържане на добри отношения между европейци и османци.

Втората глава на дисертацията „Произход на фамилията Теста и основаване на австрийския клон от Бартоломеус I Теста (1723–1809)“ е разделена на три подглави. В първата подглава са разгледани корените и произходът на фамилията Теста. Те са генуезци по произход, заети в сферата на търговията и нотариалните услуги.²² Те могат да бъдат

²¹ Boogert, Maurits H. van den. *The Capitulations and the Ottoman Legal System*, Leiden: Brill, 2020. pp. 76-81.

²² <https://vivant.it/2020/03/06/titoli-trattamenti-e-nobilita-nella-turchia-degli-ottomani-cenni-e-spunti/> (29.12.2023)

проследени още от периода на IV Кръстоносен поход (1202–1204), когато генуезците пристигат в Константинопол, водени от възможностите за осъществяване на търговия. За по-ясно изясняване и разбиране на предприетите от Теста действия е проследено паралелно както развитието на колонията в периода XIII – XVI в., така и на фамилията Теста. Те се настаняват в квартала Пера/Галата и получават големи привилегии от византийските императори. Върхна точка в това отношение може да се счита получаването на колонията на статута на *imperium in imperio* от император Михаил IX Палеолог (1295–1320), което дава правото на нейния управител да присъства във византийския двор.²³ Този факт се явява катализатор за създаването на латинската общност известна като *Magnifica Communita di Pera*.²⁴ Представителите на фамилията Теста най-вероятно вземат решение за преселване в периода XII–XIII в. Първите писмени данни за тяхното присъствие са свързани с името на Паскал/Паскуал Теста, който поставя подписа си под подписания през 1261 г. договор от Нимфея.²⁵ Това от своя страна означава, че в този период фамилията вече се е установила в столицата и заема високо положение в латинската колония. Информацията за дейността им във Византия е оскъдна, като следващото споменаване на представители на рода е свързано с надгробен камък в памет на Томасо Теста и съпругата му Лучинета Спинола, поставен в римокатолическата църква „Св. Павел“ (дн. Арабска джамия).²⁶ След завладяването на града от османците, латинците запазват своите позиции. Те успяват да се сдобият с капитулации, в които са заложени основните им права и задължения. Фактът, че представители на рода разполагат с копие на този договор ясно показва тяхното значимо място в колонията. Членовете продължават да заемат високи позиции и през следващите десетилетия, което става ясно от активното им участие в живота на колонията и действията, предприети за нейното развитие, както и от факта, че те са натоварени със задачата да съхраняват архива на *Magnifica Communita di Pera* в продължение на векове.²⁷ Преломен момент за генуезците в столицата, в това число и Теста, настъпва със задълбочаването на

²³ Mitler, Louis. "The Genoese in Galata: 1453-1682." In: International Journal of Middle East Studies, vol. 10, no. 1, 1979, p. 73.

²⁴ Magnifica comunità di Pera представлява общността от генуезци, живеещи и извършващи своята търговска дейност в квартала Пера.

²⁵ Тъпкова-Заимова, В, Димитров Д, Павлов, П. Хронологична енциклопедия на света том 6/ Византия, Елпис, Велико Търново, 1995 (https://electronic-library.org/books/Book_0023.html)

²⁶ De Groot Alexander, Dragomans in Istanbul, 1785-1834. p.148; Dallegio d'Alessio Eugène. LE PIETRE SEPOLCRALI DI ARAB GIAMI (Antica Chiesa di S. Paolo a Galata), Genova, 1940, p. 114.

²⁷ De Groot Alexander, Dragomans in Istanbul, 1785-1834. p.148.

дипломатическите отношения на османците с европейците и нарастващата нужда от драгомани. Разглежданият род притежава всички необходими качества за обвързване с тази дейност, което става действителност през втората половина на XVIII в. Само век след навлизането на Теста в драгоманските среди, те вече заемат важни позиции в различни дипломатически представителства на европейски страни и успяват да създадат няколко разклонения на фамилията. Един от най-видните е австрийският клон, чието развитие и видни членове са изследвани в труда. Началото му е поставено през втората половина на XVIII в. от Бартоломеус I Теста. Той е първият представител на рода, който се обвързва с Хабсбургската монархия и предопределя бъдещето на своите наследници. Той постъпва на работа в посолството още през 1740 г., където успява да покаже своите блестящи качества и умения и да докаже лоялността си. По време на своята повече от 60-годишна кариера той заема най-високите драгомански постове в посолството, изпълнява значими дипломатически мисии и се грижи за опазване на интересите на хабсбургските поданици в империята на падишаха. В резултат през 1782 г. Бартоломеус е удостоен с титлата „придворен съветник“ (*Hofrat*)²⁸, а на следващата година му е връчено наследствено рицарско звание и семеен герб. Последното събитие бележи официалното обвързване на драгомана с хабсбургското благородническо съсловие. На база на изследваните от мен архивни документи от Държавния архив във Виена²⁹ до някаква степен може да се направи реконструкция на част от дейността на Теста в посолството. Информацията, макар и оскъдна, разкрива важни аспекти от професионалния живот на драгомана, част от неговите дейности и причините за неговото кариерно израстване. Изследваните документи разкриват данни за преводаческата дейност, която Теста предоставя, както и за някои от докладите, които той изготвя в качеството си на драгоман към посолството, както и лична информация, която показва в действителност живота на драгоманите. В последната година от своя

²⁸ Повече информация за титлата виж на: <https://austria-forum.org/af/AustriaWiki/Hofrat> (10.08.2023)

²⁹ AVA, Adel HAA AR 986.28, Testa, Bartholomaeus, k.k. Rat und Dolmetsch an der Ottomanischen Pforte, Ritterstand; HHStA, Or HS 571, Bartholomäus von Testa, Johann Frank von Negelsfürst, Johann Lipka: Sammlung osmanischer Fermane, Urkunden und anderer amtlicher Schreiben, Sultansmonogramme und Steuerlisten, mit lateinischer Übersetzung, Fragment; HHStA, StK Vorträge 143-3-12, Fol. Vortrag des Staatskanzlers über einen Bericht des Herrn von Testa aus Konstantinopel; ²⁹ HHStA, StK Interiora Personalia 11, Fol. Personalia Testa; HHStA, KA StR Fassbenderakten 16-11-6, Note von Erzherzog Karl Hof- und Staatskanzlei, mit welcher der mitgeteilte Internuntiationsbericht samt einem Schreiben des k. k. Rats von Testa an den Feldmarschalleutnant Soro mit dem Bemerken zurückgestellt werden, dass die vom Rat geäußerten Sorgen durch die Entschlossenheit des Hauptmanns Hönig und dessen gute Aufnahme in Widin behoben seien.

професионален живот – 1802 г. Бартоломеус играе важна роля за запазване на добрите дипломатически отношения между хабсбурги и османци в разразилата се остра криза във връзка с личността на Осман Пазвантоглу.³⁰ Неговите умения, натрупания опит и широката мрежа от влияние, която установява през годините, са най-важните фактори за постигнатия успех. През 1803 г. драгоманът се пенсионира като в знак на признателност той е награден от император Франц II (1792–1806) с наследствената титла барон.³¹ Барон Теста умира през 1809 г., оставяйки ярка следа в историята на хабсбургското посолство в Константинопол. Показаните от него умения и многократно засвидетелстваната лоялност на драгомана довеждат до основаването на австрийския клон на фамилията. „По този начин, този клон на фамилията прави прехода от Ориента към Запада“³², който се оказва решаващ за бъдещето на всички негови членове. Следващите поколения на фамилията поемат по стъпките на основоположника, като успяват да затвърдят мястото си в империята и да увеличат влиянието си многократно.

Изводите, които могат да се изведат от тази глава са:

- Още с преселването си от Генуа по време на IV Кръстоносен поход (1202–1204) представителите на рода заемат високи позиции в латинското общество.
- Благодарение на уменията си Теста успяват да заемат висши позиции в *Magnifica Communita di Pera* в продължение на векове.
- След завладяването на столицата от османците през 1453 г. те запазват високите си позиции и установяват тесни контакти с османците.

³⁰ За повече информация относно случая вж: HHStA, KA StR Fassbenderakten 16-11-6, Note von Erzherzog Karl Hof- und Staatskanzlei, mit welcher der mitgeteilte Internuntiatursbericht samt einem Schreiben des k. k. Rats von Testa an den Feldmarschalleutnant Soro mit dem Bemerkten zurückgestellt werden, dass die vom Rat geäußerten Sorgen durch die Entschlossenheit des Hauptmanns Hönig und dessen gute Aufnahme in Widin behoben seien; Мутафчиева, В. Кърджалийско време. Издателство на Българската академия на науките, София, второ издание 1993 г.; Gradeva, Rossitsa. "Osman Pazvantoğlu of Vidin: Between old And New" In War and Peace in Rumeli: 15th to Beginning of 19th Century, 11-50. Piscataway, NJ, USA: Gorgias Press, 2010. <https://doi.org/10.31826/9781463226046-002>

³¹ Schmied-Kowarzik Wolfdietrich: Verstehen und Verständigung: Ethnologie, Xenologie, interkulturelle Philosophie. p. 122.

³² Schmied-Kowarzik Wolfdietrich: Verstehen und Verständigung: Ethnologie, Xenologie, interkulturelle Philosophie. p. 122.

- Навлизането им в драгоманската прослойка бележи началото на тяхното кариерно развитие в сферата, което продължава с векове.
- Техните качества и умения не остават незабелязани от европейските посланици, резидиращи в Константинопол, които се обръщат към тях за изпълнение на драгоманска дейност.
- В резултат на успехите им се обособяват няколко клона на фамилията, най-видният от които е австрийският.
- Поставените от Бартоломеус I Теста здрави основи на австрийския клон са предпоставка наследниците му да имат възможност за високо професионално развитие в империята, което продължава повече от век. Теста правят блестяща кариера в империята, която оставя ярка следа в сферата на международните отношения и дипломацията.

Третата глава „Видни представители на австрийския клон на фамилията Теста“ представя следващите две поколения на австрийския клон и тяхната активна дейност в драгоманските среди. Те се нареждат сред най-високопоставените семейства с голямо влияние в сферата на международните отношения и дипломацията в Австрийската империя. Главата е разделена на две подглави, в които са изследвани професионалната дейност и развитие на четирима представители на рода – двама от синовете на основоположника, както и двама драгомани от третото поколение на австрийския клон. Основната част от представената информация е на база на архивните материали за тях, които се съдържат в австрийските държавни архиви. Първата подглава изследва драгоманската дейност и развитието на двама от наследниците на основоположника на клона – Бартоломеус I Теста. Това са неговите синове Йохан Антон Теста (1768–1839) и Каспар Теста (1777–1814). Най-големият син на основателя Йохан Антон прави кариера посолството на Великото херцогство на Тоскана в Константинопол, заемайки поста на канцлер.³³ Архивната информация за неговата дейност е ограничена само до няколко документа, намиращи се в отдел „Общ административен архив“ (Allgemeines Verwaltungsarchiv) на Австрийския държавен архив, свързани с професионалната му дейност и получените от драгомана високи

³³ Österreichisches Biographisches Lexikon 1815–1950 (ÖBL). Band 14, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien 2014, s. 262.

отличия за лоялната и висококвалифицирана служба. Документите, свързани с личния живот на Теста, от своя страна разкриват обвързването му с представителки на два видни драгомнски рода от Рагуза – Беневени и Кирико. След смъртта на Антон през 1839 г. неговата втора съпруга Лучиа Кирико (1790–?) е принудена да търси помощ от империята във връзка с издръжката на двамата си непълнолетни синове - Теофил (1820–1873) и Карл (1823–1895).³⁴ Молбите ѝ са удовлетворени, благодарение на мрежите от контакти, които съпругът ѝ установява приживе, на неговите блестящи качества, които отреждат високото положение на фамилията във висшите административни кръгове, както и на помощта на по-големите му синове, които вече заемат високи обществени постове. Вторият изследван от мен син на Бартоломеуш I Теста е най-малкият – Каспар Теста. Информацията за живота му е оскъдна, както в австрийските биографични лексикони, така и в архивите. Известно е, че той изпълнява драгоманска дейност в армията на империята, заемайки чина на лейтенант.³⁵ Голяма част от документите, свързани с него, представляват полицейски доклади от 1813 г. Те показват, че Теста е подлежал на строг надзор от властите, поради съмнително поведение във връзка с настояването за получаване на паспорт за престой в Кралство Бавария.³⁶ По всяка вероятност е имало съмнения за изпълняването на шпионска дейност от негова страна. Смъртта застига представителя на рода на 24 февруари 1814 г. Подробностите около неговото наследство, оформянето на необходимите документи и разпределението на движимото и недвижимото му имущество между членовете на семейството са запазени в архива във Виена.³⁷ Те дават информация за финансовото състояние на драгомана, както и за връзките с неговите братя и сестри, които присъстват в завещанието му.

Третото поколение на австрийския клон на Теста е представено от Бартоломеус III фон Теста (1804-1859) и Хайнрих фон Теста (1807–1876). Първият е най-големият син на

³⁴ Kneschke, Ernst H. Neues allgemeines deutsches Adels-Lexicon Band 9. s. 167-168.

³⁵ AVA, Inneres PHSt 98.1813, Testa, Kaspar Freiherr von – Passangelegenheit.

³⁶ Кралство Бавария е създадено през 1806 г. и просъществува до 1918 г. със столица Мюнхен. То води началото си от баварско - френския договор от Бърно от 10 - 12 декември 1805 г. и от Пресбургския мир от 26 декември 1805 г., сключен между представители на Наполеон Бонапарт (1769–1821) и австрийския император Франц II (1768–1835). Негов крал в разглеждания период е Максимилиан I Йозеф Баварски (1756–1825), който управлява Бавария до смъртта си. За повече информация вж: Schmid, Alois., Weigand, Katharina. Bayern mitten in Europa. Vom Frühmittelalter bis ins 20. Jahrhundert. Beck, München 2005; Körner, Hans-Michael. Geschichte des Königreichs Bayern. Beck, München, 2006.

³⁷ AVA, Inneres NÖLR Allgemein A 53.14, Testa, Adolf Kaspar Freiherr von, 22127.

Антон Теста, който прави забележителна кариера на австрийска служба. Той служи в посолствата в Константинопол, Атина, Касел (дн. Германия), ХанOVER (временен пост) и Флоренция. По време на своя професионален път Теста засвидетелства многократно лоялността си към императора, показва своите завидни дипломатически качества и умения и затвърждава важното място, което неговото семейство заема в империята. В резултат на заслугите си той многократно бива награждаван с ордени от императора, Папата и др. Едно от най-големите признания за драгомана идва през 1852 г., когато Бартоломеус III става част от Имперския съвет (Reichsrat).³⁸ Той умира на 30 май 1859 г., в Хитцинг (дн. Квартал 13 на Виена). Със своята 34-годишна служба Теста безспорно оставя следа в дипломатическите среди. Неговите заслуги и в другите посолства, в които е служил, не остават неценени. Той получава посмъртно най-високият гръцки орден за заслуги – Орденът на Изкупителя,³⁹ а месец по-късно е награден посмъртно и с ордена на Червения орел 3-ти клас на Кралство Пруссия.⁴⁰ Хайнрих фон Теста е вторият син на Антон Теста, който също оставя много ярка следа в дипломатическия живот на Австрийската империя, отдавайки целия си живот на драгоманската дейност. По време на своята кариера, която продължава повече от 50 години, той работи за посолства и консулства в Константинопол, Яш, Хамбург и в Атина. На всяко едно от тези места той показва завидните си качества и вяност към империята, които са семейна черта. Най-големият професионален успех, който той постига по време на своята кариера безспорно е спасяването на трите свободни града на ханзата в Хамбург от разразилата се през 1857 г. икономическа криза. Благодарение на намесата на Хайнрих Теста градовете получават финансова помощ от австрийския император, която осигурява тяхното съществуване.⁴¹

Фамилията Теста успява да запази своите високи позиции в австрийските висши дипломатически кръгове в продължение на един век. Поставените от Бартоломеус I Теста

³⁸ Имперският съвет (Reichsrat) е създаден през 1851 г. по време на абсолютисткото управление на император Франц Йозеф I на мястото на Имперския парламент. Членовете на Имперския съвет са назначавани лично от монарха.

³⁹ Орденът на Изкупителя (Τάγμα του Σωτήρος) е известен и като Ордена на Спасителя. Той е най-старото и най-високо отличие, което се връчва от съвременната гръцка държава.

⁴⁰ Орденът на Червения орел (Roter Adlerorden) е рицарски орден на Кралство Пруссия. Присъжда се както на военнослужещи, така и на цивилни, за признаване на храброст в битка, отлични постижения във военното ръководство, дълга и вяна служба на кралството или други постижения.

⁴¹ За повече информация вж: Baasch, Ernst. „Zur Geschichte der Handelskrise von 1857“. In: Sonderdruck aus: Zeitschrift des Vereins für Hamburgische Geschichte, Bd. 30, Hamburg 1929, ss. 81–105.

стабилни основи са надградени и доразвити от следващите поколения. Теста разполагат с всички необходими качества за заемане на драгоманската длъжност, като към това могат да се добавят натрупания значителен опит и разширени мрежи на влияние както в рамките на Османската империя, така и в Австрийската.

- Представителите на австрийския клон на фамилията Теста оказват много голямо влияние върху дипломатическия живот и развитието на международните отношения на Австрийската империя в разглеждания период.
- Благодарение на усилията на членовете на рода се изгражда мост, който свързва двете империи и служи в продължение на векове за поддържане и развиване на добри дипломатически отношения помежду им.
- Теста осъществяват преводи на различни нива и спомагат за установяването и поддържането на добри дипломатически отношения на Австрийската империя със заобикалящия я свят.
- Важното място, което Теста заемат в австрийската висша администрация, както и множеството награди и ордени, които получават свидетелстват за завидните им качества и умения и засвидетелстваната лоялност.

Последната **четвърта глава** „Драгоманите и техните мрежи на влияние. Австрийският клон на фамилията Теста като пример“ обръща внимание на мрежите на влияния и контакти, които драгоманите изграждат. Тя е разделена на три подглави. Първата от тях изследва процеса на създаване и развитие на драгоманските мрежи на влияние. Още на ранен етап от развитието на прослойката поради същността на техния правен статут и характера на дейността им и мястото им между света на исляма и света на войната, представителите ѝ осъзнават рисковете на професията. Затова те започват постепенно да се сближават, да обменят информация и опит и да се стремят към запазване на професионалния монопол над професията в ръцете си. Въпреки различията помежду им и надпреварата за заемане на по-високи постове, на преден план излизат общите интереси, които в крайна сметка надделяват. За всеки един от представителите на прослойката най-важно се оказва гарантирането на защитата и правата на цялата общност, което от своя

страна ще се погрижи за осигуряване на бъдещето им. В първоначалния етап на формиране на драгоманската институция Венеция играе ролята на разпределителен център за информацията, която се разпространява из цяла Западна Европа.

Кулминация на този процес на сплотяване настъпва около XVII в. Това става факт посредством сключване на бракове между представители на различни драгомански фамилии. Така връзките между тях се заздравяват, превръщайки се в кръвни, гарантира се продължението на значимите родове и запазването на длъжността в ръцете на тези определени семейства. Чрез нея невъзпрепятствано може да се пренася информация помежду им. Установените връзки носят със себе си сигурност и възможност за акумулиране на по-голям обем от ценна информация, идваща от различни страни. Мрежата на влияние, която се създава, обхваща цялата Османска империя и постепенно се разпростира из Европа. Средата на XVII в. бележи нов период, който се характеризира с процес на интензивно увеличаване на браковете, сключени между представителите на различните драгомански родове и създаването на силни драгомански династии.⁴² Създадените от сродяването на два драгомански рода нови династии са от ключово значение за формирането и развитието на транс-имперски роднински мрежи, които надхвърлят границите на империята. Генеалогическите връзки, които се оформят посредством браковете между различни драгомански фамилии оказват огромно значение за трансформирането на самата прослойка и превръщането ѝ в силна и унифицирана социална група с голямо значение.

Втората подглава изследва създаването и развитието на мрежата на влияние на фамилията Теста в Константинопол непосредствено след обвързването им с драгоманската дейност. Членовете на рода осъзнават ясно важноста на мрежите за тяхното развитие. Затова първите драгомани от фамилията Теста се насочват към обвързване с драгомани от венециански произход. Следващите поколения разширяват значително мрежата на влияние на фамилията, добавяйки към нея кръвни връзки с драгомани, служещи главно на Франция и Англия. В това число попадат фамилиите Салваджо (Венеция), де Негри (Франция), Дане (Франция и Великобритания), Фортис (Венеция и Франция), Форнети (Франция), Тарсиа (Венеция) и др. Посредством роднинските връзки на Теста с драгомани,

⁴² Rothman, E. Natalie, *Interpreting Dragomans*. p. 779.

служещи на различни посолства, те имат шанс за получаване на важна и актуална информация за развитието на международните отношения. В този период информацията е по-ценна и от злато и това е осъзнато ясно от драгоманите, като Теста използват активно връзките си. По този начин те си осигуряват преимущество над останалите преводачи и затвърждават позицията си на една от най-влиятелните драгомански фамилии в Константинопол, които имат развита мрежа на влияние и достъп до значима дипломатическа информация.

Последната подглава насочва вниманието към мрежата на влияние, която австрийският клон на Теста успява да създаде. С получаването на наследствена благородническа титла от Бартоломеус I Теста, настъпват промени за следващите поколения. Една от най-значимите е свързана с мрежата на влияние. По своята същност практиката остава същата – сродяване с видни фамилии, които да гарантират мястото на Теста в дипломатическите среди и достъпът им до важни информационни потоци. Единствената промяна е свързана със средите, към които те се насочват. Бъдещите поколения на този клон обръщат погледа си към кликата на австрийското благородничество. Постепенно представителите на рода Теста започват да се обвързват с тази група от личности. Най-успешен за семейството се оказва бракът, сключен между Елизабет Теста и Игнац Лоренц фон Щюрмер (1750–1829). Щюрмер получава образованието си в Ориенталската академия и заема високи постове в министерството на външните работи във Виена. По време на престоя си в Константинопол в началото на 80-те години на XVIII в. той завързва контакт с Бартоломеус I Теста и неговата дъщеря, с която сключва брак през 1786 г. Този съюз носи много големи ползи и за двамата съпрузи. За Щюрмер това е възможност да се възползва от широката и влиятелна мрежа от контакти на Теста. Тя помага значително за бързото му професионалното издигане в дипломатическите среди. От друга страна семейството на Елизабет укрепва позициите си във високите държавнически кръгове чрез обвързване с висш хабсбургски държавен служител. През 1802 г. Щюрмер е назначен за посланик в посолството в Константинопол.⁴³ Макар и по това време Бартоломеус I Теста вече да е пенсиониран и да не изпълнява длъжността на първи драгоман в османската столица, контролът над тази важна за австрийците точка остава в ръцете на фамилията. Най-яркият

⁴³ Österreichisches Biographisches Lexikon 1815–1950 (ÖBL). Band 13. s. 445.

пример за влиянието, което придобива фамилията чрез този брак става факт много скоро след обвързването на Елизабет и Игнац Лоренц. Той се изразява в разразилия се конфликт между Щюрмер и Йозеф фон Хамер-Пургшал (1774–1856)⁴⁴. Мрежата продължава да се разширява и при следващите поколения на Теста. Благодарение на установяването на роднински връзки в средите на благородничеството в Австрийската империя, Теста затвърждават и разширяват своите значими позиции във висшите административни среди. По този начин те успешно завършват прехова Изток-Запад, като приемат изцяло австрийска национална идентичност и обвързване с империята.

- Мрежите на влияние на драгоманите са специфичен механизъм за защита на прослойката и нейните членове, която възниква още в началния период на формирането ѝ.
- Този процес се развива и задълбочава през вековете, с увеличаването на влиянието, което драгоманите имат над дипломатията и международните отношения между османци и европейци.
- Изградените мрежи се разпростират не само в рамките на Османската империя, но из цяла Европа, като те служат за пренос на ценна информация, използвана за личните нужди на представителите на прослойката.
- Фамилията Теста също създава мрежа на влияние непосредствено след обвързването си с драгоманската дейност, което спомага значително за кариерното им издигане.
- Австрийският клон на Теста създава гъста мрежа на влияние, основана не само на връзки с други драгомански фамилии, но и с висши австрийски сановници, което дава възможност на

⁴⁴ Wagner, A., Koitz-Arko, G., Kowatsch, S. Joseph von Hammer-Purgstall 1774–1856 Ein altösterreichisches Gelehrtenleben. Eine Annäherung Band 52/1. Graz, 2021., Wagner, A., Koitz-Arko, G., Kowatsch, S. Joseph von Hammer-Purgstall 1774–1856 Ein altösterreichisches Gelehrtenleben. Eine Annäherung Band 52/2. Graz, 2021., Hammer-Purgstall, Joseph Frh. von (1774-1856), Orientalist. https://www.biographien.ac.at/oebl/oebl_H/Hammer-Purgstall_Joseph_1774_1856.xml (27.11.2023)

представителите за професионално издигане и затвърждаване на високите им обществени позиции.

В **заключението** на дисертацията са изведени основните изводи по темата за драгоманите и важното място, което те заемат в международните и дипломатическите отношения. Акцентът е поставен върху дейността на представителите на австрийския клон на фамилията Теста и нейното голямо влияние за поддържането на добри отношения между австрийци и османци. Те служат в продължение на век като свързващ мост между двете империи, по който се осъществяват дипломатическите отношения. Теста оказват най-голямо влияние върху тези отношения, но заеманите от тях постове в различни европейски държави свидетелстват за техните завидни умения и качества, на които императорът е разчитал.

Дисертационният труд включва и **6 приложения** (изображение на драгоман, Генеалогия на представителите на фамилия Теста в Пера, Надгробна плоча на представители на фамилията Теста, герб на австрийския клон на фамилията Теста, Родословно дърво на австрийския клон на фамилията Теста, мрежи на влияние на фамилията Теста в Константинопол в периода 1570-1720 г.)

III. Приноси на дисертационния труд

- Представа на вниманието на академичната общност една слабо позната и изследвана част от драгоманската фамилия Теста – австрийският ѝ клон с видните му представители в периода от втората половина на XVIII в. - първата половина на XIX в.
- Въвежда в научен оборот неизползвани архивни документи от Австрийския държавен архив.
- Изследва важното място, което драгоманите от австрийския клон на Теста заемат като мост, който свързва Австрийската с Османската империя и осигурява поддържането на добри дипломатически отношения.
- Прави опит за изграждането на пълен образ на драгоманите и драгоманската институция, вземайки под внимание всички характерни особености на прослойката.

IV. Публикации по темата на дисертационния труд

1. *Цановска, Доника.* „Проблемът за драгоманите като умели преводачи и дипломатически актьори с голямо влияние – историографски преглед“. в: Анамнеза, 2020, кн. 3, с. 1-18. <http://anamnesis.info/node/1684>
2. *Цановска, Доника.* „Драгоманите от холандския клон на фамилията Теста през втората половина на XVIII – началото на XIX в. като дипломатически мост между холандци и османци“. в: Мартенски студентски четения, т. 8, 2022, с. 327-337.
3. *Цановска, Доника.* „Йозеф фон Хамер-Пургшал и конфликтът му с интернунций Игнац Лоренц фон Щурмер в периода 1802-1806 г.“ Статията е представена на XII Мартенски студентски четения и е одобрена за публикуване (под печат)